

Een KB kan worden ingetrokken

Fons Asselbergs

De leidraad voor de *Geïllustreerde Beschrijving der Nederlandsche monumenten van geschiedenis en kunst* gaat uit van de noodzakelijke vermelding van alles wat over een monument destijds bekend was.

“Zij geeft zoveel mogelijk mededeelingen over verdwenen monumenten [.....]. Elke provincie vormt een afzonderlijk geheel, bestaande uit: a. eene beknopte beschouwing van de geschiedenis en de geografische en ethnografische gesteldheid van het gewest [.....] d. eene beschrijving der monumenten volgens de gemeenten, waarin zij voorkomen [etc. etc.]. De mate van uitvoerigheid der behandeling van ieder monument hangt af van zijn belangrijkheid. De beschrijving der monumenten geschiedt steeds ter plaatse waar zij zich bevinden. Zij is zoo beknopt gesteld als de duidelijkheid toelaat [.....]. De afbeeldingen geven steeds zonder eenige verandering of toevoeging den toestand weder, die tijdens de opname werd gevonden [...]. De afbeeldingen bestaan uit: fotografische opnamen en geometrische tekeningen [.....].”

Aldus vastgesteld door de Rijkscommissie (tot het opmaken en uitgeven van een inventaris en eene beschrijving van de Nederlandsche monumenten van Geschiedenis en Kunst, ingesteld bij KB van 7 juli 1903, nr. 44) in hare vergadering van 17 mei 1904. De voorzitter: P.J.H. Cuypers. De secretaris: Jan Kalf.

De geschiedenis van een eeuw *Geïllustreerde Beschrijving*, de vorming van een steeds beter uitgeruste discipline, van een kennisinfrastructuur die niet alleen verbonden was aan een Rijkscommissie, aan een Rijksbureau of aan een Rijksdienst, maar die zich daarbuiten wijd verspreidde en zijn invloed uitoefende op de bewustwording van de diversiteit aan verschijningsvormen en betekenissen van ons gebouwd erfgoed, die geschiedenis was Ton Schulte aan het schrijven, toen hij op 11 januari 2006 overleed. Aan hem is de publicatie over Flevoland als het twaalfde en laatste deel in de reeks *Monumenten in Nederland* opgedragen, omdat hij daarvan binnen de Rijksdienst voor de Monumentenzorg de initiator was.

Die vroegste beschrijvingstaak was er op gericht om binnen de kwaliteit van onze gebouwde omgeving waarden te onderscheiden die zozeer van algemeen belang waren dat deze de bescherming van de rijksoverheid verdienden. Destijds was

de strijd om het voortbestaan van ons monumentaal erfgoed allereerst afhankelijk van het verspreiden van kennis daarover. Maar ook: *weten vormt geweten*. Speculanten konden zich niet meer onnozel houden en er ontstond anderzijds een elite die al snel het behoud van cultuurmonumenten tot zijn taak rekende.

Driekwart eeuw later, in het Europese Monumentenjaar 1975, werd monumentenzorg met succes een smaakmakend en offensief onderdeel van de stadsvernieuwingsstrategie. In minder dan twintig jaar werden al onze historische binnensteden, vanuit de kaalslag van de city-vorming van de jaren '60, gerehabiliteerd en kregen zij hun vitaliteit terug.

In die periode groeide ook de aandacht voor architectuur en stedenbouw van 1850 tot 1940 omdat in die periode tenminste tweemaal een stedelijke opleving manifest werd, die cultureel gezien opzienbarend was: de periode na de vestingswet van 1874, van ontmanteling tot omsingeling, en tijdens het interbellum met als hoogtepunten de nieuwe woonwijken (krachtens de Woningwet van 1901) en de opkomst van het Nieuwe Bouwen (The Modern Movement).

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) startte in 1985 en heeft de basis gelegd voor de zo dringend gewenste bescherming van de jonge bouwkunst en de integratie bevorderd van de cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening.

Een beknopte geïllustreerde beschrijving van een selectie uit 165.000 gebouwen en complexen, die op voorraad waren geïnventariseerd, verscheen in zeer korte tijd in zestien delen tussen 1990 en 1996, later aangevuld met nog eens twaalf delen die telkens een middelgrote provinciestad tot onderwerp hadden. Deze zogenaamde MIP-reeks geeft in elk deel ook inzicht in de belangrijkste ruimtelijke ontwikkelingen in de desbetreffende gebieden.

Op 8 juni 2006 werden de delen Noord-Holland en Flevoland als laatste van de twaalf delen van de reeks Monumenten in Nederland gepresenteerd door Ronald Stenvert c.s. Een uitzonderlijke prestatie en een staal van monnikenwerk, doorzettingsvermogen en toenemende concentratie.

De MIN-reeks levert, zoals Stenvert het noemt, een compacte en consistente cultuurtopografie op waarmee inzicht wordt geboden in de ruimtelijke spreiding van typologische variëteiten in de bouwkunst. Bovendien wordt het object in bete-

kenisvolle samenhang gebracht met het gebied waar het zich bevindt. Stenvert hoopt tenslotte dat de kerndata van de MIN-reeks als 'cultuurhistorische spiegel van het Nederlandse erfgoed' een rol kan spelen bij een eventuele herijking van het selectiebeleid.

Deze inventariserende beschrijving, die ook verklaart en interpreteert en die het predicaat monument of 'van cultuurhistorische waarde' legitimeert kan voortaan beter gekoppeld worden aan de geactualiseerde Objecten Data Bank (ODB), die hopelijk in 2007 als 'Monarch' via internet beschikbaar is. Daar is naast de zogenoemde redengevende omschrijving, die als historisch feit de juridische grondslag levert, ook een Actuele Monument Informatie (AMI) te vinden, die zonder procedure elk moment aangepast en gecorrigeerd kan worden.

Met de voltooiing van de MIN-reeks is een keerpunt bereikt. Het is een illusie te denken dat de beschrijving van het gebouwde erfgoed in Nederland als gedane zaak kan worden afgelegd. Niet alleen verandert een monument en ook zijn omgeving permanent maar zal het resultaat van dit veranderingsproces telkens weer aanleiding geven tot duiding, waardebepaling en betekenisgeving.

En er verandert nog zoveel meer binnen het monumentenbestel. De excessieve restauratieachterstand van het begin van de jaren '90 zal rond 2012 zijn weggewerkt. Een gelijkblijvende werkvoorraad van circa tien procent zal de nodige jaarlijkse restauratiebudgetten vergen. Daarnaast zal de BRIM de materiële levenscyclus van het object zo lang mogelijk moeten rekken. Want zelfs een goede restauratie vernietigt authentiek materiaal en verdunt de historische waarde van een monument.

De zorg voor monumenten blijft weliswaar permanent voortbestaan ten behoeve van de materiële continuïteit, maar het zwaartepunt is verlegd naar het telkens zoeken naar het culturele argument, dat voor het monument een vitale en duurzame sociaal-economische positie moet bepleiten. Die positie moet altijd in een ruimtelijke context worden geplaatst.

De Rijksdienst voor de Monumentenzorg, op 31 januari 1947 opgericht als voortzetting van het Rijksbureau voor Monumentenzorg, is per 1 november 2006 opgegaan in de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM). De C van Cultuurlandschap verankert de gebiedsgerichte verbintenis tussen archeologie en monumenten.

Het Nederlandse landschap is voornamelijk een cultuurlandschap, waarin een diversiteit aan waarden besloten ligt. Dat cultuurlandschap verandert parallel aan de economie waarvan het deel uitmaakt. Die economie is op drift geraakt: het landelijk gebied en de steden ondergaan onder hoge economische druk mutaties en transformaties. Dat biedt kansen voor cultuur en cultuurhistorie, voor behoud en vernieuwing.

Om dat proces in goede banen te leiden is ook bij de RACM nieuwe, ontwikkelingsgerichte expertise nodig. Nu de MIN-reeks sluitstuk van honderd jaar beschrijvingstraditie mag heten, is er ruimte ontstaan het KB van 1903 in te trekken en bij een nieuw KB de RACM op te dragen samen met andere kenniscentra met behulp van de nieuwste informaticamiddelen expertise op te bouwen die nodig is voor de instandhouding van de schoonheid van ons land en waar die verrommeld is, te werken aan een 'mooier Nederland'.

